

того технологічного укладу на світовому ринку бути не покупцями імпортованих технологій, а продавцями своїх інновацій, щоб розумний став багатим.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Собрание законодательства РФ*. — 2008. — № 52 (ч. 1). — Ст. 6239.
2. *Собрание законодательства РФ*. — 2005. — № 47. — Ст. 4939.
3. *О состоянии правовой охраны и защиты интеллектуальной собственности в РФ в 2009 году*: аналит. докл. / под ред. д-ра юрид. наук В. Н. Лопатина. — М., 2010.
4. *Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации*. — 1994. — № 1.

Лопатін В. М. Продавці та покупці інтелектуальної власності

Анотація. У статті аналізуються питання, пов'язані з практичними проблемами запуску ринкових механізмів у сфері інтелектуальної власності, зокрема: кому належать (повинні належати) інтелектуальні права на результати НДДКР; хто є (має бути) основною зацікавленою особою у перетворенні нових знань на нові технології та їх використанні для модернізації виробництва; чи потрібний посередник між першим і другим, і якщо потрібний, то яким він має бути. У статті аналізується чинне законодавство РФ і розкриваються проблеми практики його застосування у частині предмета дослідження цієї статті.

Ключові слова: праволоділець (замовник, виконавець, автор), покупець, правовий статус покупця, посередник.

Лопатин В. Н. Продавцы и покупатели интеллектуальной собственности

Аннотация. В статье анализируются вопросы, связанные с практическими проблемами запуска рыночных механизмов в сфере интеллектуальной собственности, в частности: кому принадлежат (должны принадлежать) интеллектуальные права на результаты НИОКР; кто является (должен быть) основным заинтересованным лицом в превращении новых знаний в новые технологии и их использовании для модернизации производства; нужен ли посредник между первым и вторым, и если нужен, то каким он должен быть. В статье анализируется действующее законодательство РФ и раскрываются проблемы практики его применения в части предмета исследования данной статьи.

Ключевые слова: правообладатель (заказчик, исполнитель, автор), покупатель, правовой статус покупателя, посредник.

Lopatyn V. Vendors and customers of intellectual property

Annotation. The article examines issues related to the practical problems of running the market mechanisms in the field of intellectual property, including: who owns (to whom should belong) intellectual rights on the results of R&D; who is (should be) key stakeholders in transforming new knowledge into new technologies and their use for modernization of production; whether an intermediary is needed between the first and second and, if necessary, how it should be. The article analyzes the current legislation of Russia Federation and problems in its practical application in the part of the subject of this article are revealed.

Key words: right owner (customer, executant, author), customer, the legal status of the customer, intermediary.

СКЛАДНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВ НА НЬОГО

Ю. АТАМАНОВА

доктор юридичних наук, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри господарського права (Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»)

У складення суспільних відносин, невинний розвиток виробничої та соціальної сфер суспільного життя зумовлює потребу винайдення нових форм діяльності людини та, відповідно, викликає виникнення нових результатів такої діяльності, які поступово залучаються до сфери правового регулювання. Зміна технологічних укладів, орієнтир на перехід до інформаційного суспільства, підвищення значення особистості людини як такої примножують значення інтелектуальної діяльності, її розвиток як у змістовному, так і формальному аспекті.

Свого часу В. Дозорцевим було підмічено різке підвищення складності результатів інтелектуальної діяльності, насамперед змістовних рішень, набуття багатьма завершеними об'єктами техніки та мистецтва комплексного, навіть синтетичного характеру [1, 19]. Вчений також звернув увагу на те, що бурхливе примноження сфер інтелектуальної діяльності та їх розвиток викликає появу нових численних засобів охорони, примноження систем охорони [1, 21].

Отже, зміни суспільного життя неодмінно зумовлюють появу нових

об'єктів як інтелектуальної діяльності, так і правового регулювання. Причому ускладнення сфер життєдіяльності людини, змісту її діяльності викликає виникнення складних, комплексних, «навіть синтетичних» результатів інтелектуальної діяльності. Складний, комплексний характер останніх, безумовно, привносить особливості у реалізації правомочностей використання та розпорядження, впливає на їх здатність до участі у господарському чи цивільному обороті в цілому.

Незважаючи на очевидність зазначеного явища, не можна сказати, що проблематика складних результатів інтелектуальної діяльності є дослідженою, причому не лише в Україні. Безумовно, деякі вчені торкалися цього питання або звертали увагу на наявність таких об'єктів, але у межах інших досліджень. Наприклад, про наявність комплексних результатів інтелектуальної діяльності, які складаються з різних об'єктів виключних прав, писав В. Дозорцев, до яких відносив такі об'єкти суміжних прав, як кінофільм, звукозапис. Технологію як складний, синтетичний (синтезований) об'єкт інтелектуальної власності пропонував розглядати О. Давидюк

[2, 34–36]. Комплексними результатами інтелектуальної діяльності запропоновано визнавати також інноваційні об'єкти, такі як інноваційна розробка та інноваційний продукт [3, 298].

У зв'язку із відсутністю цілеспрямованого комплексного аналізу складних результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів господарського та цивільного обороту, вважаємо за необхідне проведення предметного дослідження питання правової природи, особливостей складних результатів інтелектуальної діяльності та встановлення прав на них, що і становить мету цієї статті.

Стимулюючого значення для дослідження правової природи та особливостей складних результатів інтелектуальної діяльності на території Російської Федерації набуло прийняття частини четвертої Цивільного кодексу РФ (далі — ЦК РФ), ст. 1240 якого було закріплено перелік складних об'єктів: кінофільм, інші аудіовізуальні твори, театральні-видовищні вистави, мультимедійний продукт, єдина технологія. З цієї ж статті може бути надано найпростіше визначення складного об'єкта як такого, що включає декілька результатів інтелектуальної діяльності, які підлягають охороні [4].

Поняття складного об'єкта введено до частини четвертої ЦК РФ за аналогією з категорією «складна річ» як одна річ — це різні речі, які утворюють єдине ціле та припускають їх використання за загальним призначенням. Але складний об'єкт на відміну від речей є результатом інтелектуальної діяльності [5, 636].

Отже, до сфери правового регулювання на території Російської Федерації введено нову категорію об'єктів — складних результатів інтелектуальної діяльності, які поєднують декілька об'єктів права інтелектуаль-

ної власності з метою їх використання за єдиним призначенням (з єдиною метою).

Неважко помітити, що перелічені у ст. 1240 частини четвертої ЦК РФ складні об'єкти поділяються фактично на дві групи: ті, які є об'єктами авторського та суміжного права, та єдина технологія. Під технологією згідно зі ст. 1542 ЦК РФ розуміється виражений в об'єктивній формі результат науково-технічної діяльності, який включає у тому чи іншому сполученні винаходи, корисні моделі, промислові зразки, програми для ЕОМ чи інші результати інтелектуальної діяльності, які підлягають охороні та можуть слугувати технологічною основою певній практичній діяльності у цивільній чи військовій сферах. Водночас до складу єдиної технології можуть входити також результати інтелектуальної діяльності, які не підлягають правовій охороні, в тому числі технічні дані, інша інформація.

На думку російських учених, до складу єдиної технології не можуть входити об'єкти суміжних прав [6, 10], а також засоби індивідуалізації товарів, робіт, послуг та їх виробників [5, 637]. «Результати інтелектуальної діяльності, що не підлягають правовій охороні на підставі правил частини четвертої ЦК РФ, можуть входити до складу єдиної технології відповідно до п. 1 ст. 1542, за наявності одночасно двох умов: 1) якщо вони охороняються за іншими правилами, відмінними від права інтелектуальної власності; 2) якщо вони створені самою особою, яка організувала створення єдиної технології» [7, ст. 189].

Важливу думку з цього приводу висловив О. Городов: просте складення тих, що охороняються, та різних за природою результатів інтелектуальної діяльності не здатне дати

очікуваного технологічного ефекту, тому коректніше говорити про використання у технології результатів інтелектуальної діяльності, що підлягають охороні, а не про технологію, яка складається із зазначених результатів. Практична цінність технології полягає не у кількості застосованих у ній результатів інтелектуальної діяльності, що підлягають охороні, а в її здатності ефективно виконувати виробничі завдання [6, 10].

Тут слід підкреслити декілька важливих моментів. Єдина технологія на відміну від інших складних об'єктів належить результатам науково-технічної діяльності, тобто діяльності, спрямованої на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Саме як самостійний результат інтелектуальної діяльності єдину технологію визнають Ю. Світ, А. Маковський, Л. Трахтенгерц [6, 11]. Водночас О. Городов полемізує із прибічниками такого підходу та зазначає, що законодавець правильно розставив акценти, конструюючи єдину технологію як результат науково-технічної, але не інтелектуальної діяльності, яка відмінна завжди наявністю творчої праці [6, 12].

Вважаємо, що складно погодитися із такою позицією, оскільки науково-технічна діяльність співвідноситься з інтелектуальною діяльністю як видове та родове. Саме завдяки інтелектуальним, розумовим зусиллям одержуються та знаходяться шляхи для застосування будь-яких нових знань, для вирішення технічних та технологічних проблем. Більше того, необхідною умовою при здійсненні наукової праці є креативність у дослідженні проблеми чи вирішенні завдання, а однією з ознак її позитивного результату — новизна одержаних результатів. Без творчого підходу при її здійсненні,

який полягає у застосуванні нестандартних, нових прийомів, методів дослідження чи при новому їх сполученні, висуванні нових гіпотез, аналізі недосліджених раніше подій, фактів, явищ, неможливо розраховувати на отримання дійсно нових знань.

Отже, вважаємо справедливим говорити про науково-технічну діяльність як різновид інтелектуальної діяльності людини, яка припускає застосування творчого підходу. Доцільно зазначити, що такий висновок відповідає й нормам українського законодавства щодо визначення наукової та науково-технічної діяльності як діяльності інтелектуальної творчої (ст. 1 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність»). Відповідно логічним видається висновок про належність результатів науково-технічної діяльності до результатів інтелектуальної діяльності.

Слід зазначити, що Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» визначено два різновиди результатів наукової та науково-технічної діяльності: 1) наукові результати як нові знання, одержані у процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксовані на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо; 2) науково-прикладні результати, під якими розуміються нові конструктивні чи технологічні рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, розробка, яка впроваджена або може бути впроваджена у суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути виражений у формі звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на

науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо [8].

Відповідно до ЦК України до результатів інтелектуальної діяльності належать також об'єкти права інтелектуальної власності, перелік яких визначений у ст. 420 [9]. Фактично він збігається із переліком результатів інтелектуальної власності, яким надається правова охорона у Російській Федерації відповідно до ст. 1225 ЦК РФ. Однак на відміну від останньої, яка містить виключний перелік таких результатів, у ЦК України отримав закріплення інший, гнучкіший підхід — залишити перелік об'єктів права інтелектуальної власності відкритим, що дає можливість доповнювати його новими об'єктами, поява яких викликана потребами часу.

Повертаючись до питання про складні результати інтелектуальної діяльності з урахуванням викладеного, можна сформулювати низку положень.

По-перше, «складними» відповідно до наведеного раніше підходу можуть бути як об'єкти права інтелектуальної власності, так і інші результати інтелектуальної діяльності. Серед об'єктів права інтелектуальної власності до складних належать: кінофільми, інші аудіовізуальні твори, театральновидовищні вистави, мультимедійні продукти. Особливим складним об'єктом права інтелектуальної власності запропоновано розглядати технологію як синтезований об'єкт права інтелектуальної власності, що має синтетичний характер, становить системне поєднання об'єктів права інтелектуальної власності, яке визначає його найбільш істотні (сутнісні) характеристики технологічного процесу виробництва товарів чи надання послуг, що полягає в подальшій розробці та вдосконаленні таких об'єктів, містить кон-

кретні шляхи його комерціалізації та отриманий досвід використання [2, 36]. Серед інших результатів інтелектуальної діяльності складну природу мають інноваційні розробки та продукти (останнім за російським законодавством відповідають такі об'єкти, як єдині технології), які є самостійними об'єктами господарського обігу [3, 264].

По-друге, складні результати інтелектуальної діяльності можуть поєднувати як об'єкти права інтелектуальної власності, так і результати інтелектуальної діяльності, які не підлягають правовій охороні як об'єкти права інтелектуальної власності (інформаційні ресурси, технічні дані).

Більше того, інноваційні розробки та інноваційні продукти, крім об'єктів права інтелектуальної власності, можуть містити результати робіт, послуги на відміну від самих об'єктів права інтелектуальної власності, які в господарському обороті беруть участь лише у вигляді майнових прав. У зазначених інноваційних об'єктах часто наявні матеріальні носії, в/на яких відображається їх сутність, що можна пояснити безпосереднім зв'язком із виробничим процесом та спрямованістю на впровадження, реалізацію.

Отже, на підставі складових, що утворюють складний результат інтелектуальної діяльності, останні можна поділити на три групи: 1) складні об'єкти права інтелектуальної власності (кінофільми, інші аудіовізуальні твори, театральновидовищні вистави, мультимедійні продукти); 2) складні (комплексні) результати інтелектуальної діяльності, які поєднують як охороноздатні, так і неохороноздатні результати інтелектуальної діяльності; 3) складні (синтетичні) результати інтелектуальної діяльності, які охоплюють не лише результати інте-

лектуальної діяльності, а й результати робіт, послуги.

Особливий характер розглядуваних результатів інтелектуальної діяльності впливає на складність визначення правового титулу, на підставі якого визначаються їх правоволодільці та встановлюється їх правовий режим.

Не викликає сумнівів нематеріальна природа складних результатів інтелектуальної діяльності, хоча вони й мають втілення (фіксацію) в об'єктивній формі (креслення, описи, інструкції та ін.). Правовою наукою для результатів інтелектуальної діяльності розроблено окрему конструкцію для їх визначення та захисту — це конструкція виключних прав. «Виключне право виконує щодо нематеріальних об'єктів ту саму функцію, що й право власності для матеріальних. Воно і є абсолютне право на нематеріальні об'єкти» [1, 37].

Історично склалися дві основні моделі законодавчого закріплення конструкції виключних прав: право інтелектуальної власності та інтелектуальні права. Україна пішла шляхом визнання права інтелектуальної власності на нематеріальні об'єкти, які згідно зі ст. 418 ЦК України становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, виключними серед яких відповідно до ст. 424 ЦК України є право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності та право перешкоджати неправомірному використанню такого об'єкта, в тому числі забороняти таке використання [9].

Інша поширена модель закріплення виключних прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності — теорія інтелектуальних прав, відповідно до якої права авторів, винахідників, патентоволодільців тощо мають

визнаватися правами *sui generis*, — поза класичним поділом цивільних прав на речові, зобов'язальні та особисті [10, 13]. Зокрема, саме ця модель закріплена у книзі четвертої ЦК РФ, ст. 1226 якого встановлено, що інтелектуальні права визнаються щодо результатів інтелектуальної діяльності та порівняних до них засобів індивідуалізації й містять виключне майнове право та, у передбачених ЦК РФ випадках, особисті немайнові та інші права.

Наведені законодавчі терміни свідчать, що незалежно від обраної термінології розуміння сутності прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності фактично є однаковим та відбиває їх дуалістичну природу. Як зазначає А. Сергєєв, з одного боку, творцю інтелектуального, творчого результату належить право на його використання, яке має виключний характер і може вільно надаватися іншим особам (надання дозволу на використання результату). Це право належить до майнових і за цілою низкою ознак дійсно схоже на право власності. З другого боку, автор володіє сукупністю особистих немайнових (моральних) прав, які не можуть відчужуватися від їх володільця в силу самої природи. При цьому між майновими та особистими правами не існує непереборної межі; вони найтіснішим чином взаємопов'язані та переплетені, створюючи нерозривну єдність [10, 14].

Наведену думку вченого хотілося б уточнити лише в тому, що виключний характер має правомочність щодо розпорядження результатом інтелектуальної, творчої діяльності (у тому числі визначення способів та меж його використання іншими особами), сама ж правомочність із використання первісно належить його творцю, але може передаватися (надаватися) іншим особам, що дозволяє його вико-

ристовувати на законних підставах декількома особами.

Як видно зі змісту обох моделей законодавчого закріплення прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, в їх основі визнання виключного, монопольного характеру прав на такі об'єкти за їхніми правоволодільцями. Це дає змогу говорити про результати інтелектуальної, творчої діяльності як про об'єкти виключних прав за будь-якого підходу до їх законодавчого закріплення, що дозволяє зняти термінологічну неточність і можливість неоднозначного тлумачення. На цій підставі надалі для визначення характеру прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності буде використовуватися поняття «виключні права».

Комплексний характер результатів інтелектуальної діяльності не змінює їх нематеріальну природу — навпаки підкреслює багатогранність інтелектуальної діяльності, яка може здійснюватися не лише однією особою, а й цілим колективом. Як зазначає В. Дозорцев, у колективній діяльності визначальне значення має поєднання індивідуальної творчості з організаційним, координуючим началом [1, 41]. Більше того, організаційний елемент в інтелектуальній діяльності дозволяє здійснити непросте комбінування об'єктів права інтелектуальної власності та інших результатів у єдиний об'єкт, фактично завдяки особливому їх поєднанню створити об'єкт із новими властивостями, який здатний вирішувати нові завдання. Тобто сам складний об'єкт є окремим самостійним результатом інтелектуальної діяльності, використання (впровадження) якого потребує використання насамперед інших об'єктів права інтелектуальної власності.

На цій підставі вважаємо, що складні результати інтелектуальної

діяльності належать до об'єктів виключних прав, зміст та умови реалізації яких, однак, через особливості самих об'єктів дещо відмінні від права інтелектуальної власності.

Слід визнати, що щодо правової природи права на складний результат інтелектуальної діяльності висловлені й інші думки. Зокрема, що стосується прав на єдину технологію, то І. Мухамедшин не визнає можливості кваліфікувати її як результат інтелектуальної діяльності, який охороняється у значенні ст. 1225 ГК РФ, оскільки вона не входить до вичерпного переліку таких результатів. «Відповідно, на єдину технологію як таку не поширюється режим виключного права. Якщо ж єдина технологія як результат науково-технічної діяльності відповідає критеріям, встановленим для охороноздатних результатів інтелектуальної діяльності, вона може бути віднесена до останніх (наприклад, до винаходів, корисних моделей, ноу-хау та ін.)» [5, 639].

Зазначена думка фактично ґрунтується лише на одному аргументі — це невключення єдиної технології до переліку результатів інтелектуальної діяльності, права на які підлягають охороні з боку держави, який за конструкцією ст. 1225 ГК РФ має виключний характер. Зазначена причина, між тим, не має змістовного характеру та належить до проблем законодавчої техніки. Внесення змін до вказаної норми шляхом включення слів «зокрема» або «інші», відповідно до такого підходу, дозволить визнати єдину технологію об'єктом виключних прав. Особливості законодавчої техніки не можуть слугувати єдиним підґрунтям для визначення правової природи прав — воно має базуватися на аналізі правової природи та особливостей самих об'єктів, щодо яких вони встановлюються.

Слід визнати, що права на складні результати інтелектуальної діяльності є похідними від прав на об'єкти, які входять до їх складу та які у комплексі використовуються з єдиною метою. У цьому аспекті важливого значення набуває питання правової підстави використання об'єктів права інтелектуальної власності та інших результатів інтелектуальної діяльності особою, яка розробляє (організовує створення) складний результат інтелектуальної діяльності (далі — розробник) у разі, якщо виключні права на об'єкти, що входять до його складу, належать іншим особам. Такою правовою підставою теоретично може бути або імперативна правова норма, яка на сьогодні в українському законодавстві відсутня, або домовленість сторін, або судові рішення.

На сьогодні в українському законодавстві відсутні правові норми, які регулюють відносини між суб'єктами прав інтелектуальної власності та розробниками складних результатів інтелектуальної діяльності, що різко підвищує значення договірної форми їх врегулювання. Розробники складних результатів інтелектуальної діяльності можуть використовувати як у процесі їх створення, так і подальшого впровадження (реалізації) належні іншим особам об'єкти права інтелектуальної власності на підставі договорів про розпорядження правами інтелектуальної власності: ліцензійних договорів та договорів відступлення (передачі) виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Визнання прав інтелектуальної власності на об'єкти, які входять до складних результатів інтелектуальної діяльності, що є проявом їх похідного характеру, зумовлює іншу особливість останніх — це обмеженість виключних прав на них. Це створює підстави для

їх відокремлення від права інтелектуальної власності, яке належить до абсолютних прав, та визнання їх як квазіабсолютних прав, обмежених законними правами суб'єктів права інтелектуальної власності на об'єкти, що у єдності використовуються у новому складному результаті інтелектуальної діяльності.

Інша площина питання про права на складні результати інтелектуальної діяльності полягає у визначенні змісту та особливостей реалізації таких прав. Як зазначав В. Дозорцев, розвиток приводить до варіантності змісту виключних прав [1, 65]. Ученим також було вказано на дві функції виключних прав: «Поряд із первісною — забезпечення товарного обороту результатів інтелектуальної діяльності — вони все більше виконують функцію щодо захисту соціальних інтересів автора» [1, 24].

Виконання саме зазначених функцій має забезпечувати конструкція «виключних прав на складні результати інтелектуальної діяльності»: оборотоспроможність таких об'єктів та захист прав їхніх суб'єктів. При цьому вона має бути спрямована на захист прав мінімум двох груп суб'єктів: суб'єктів права інтелектуальної власності на об'єкти, що входять до складного результату інтелектуальної діяльності, та розробника власне такого складного результату. Крім того, не можуть не враховуватися права суб'єктів, які використовуватимуть складний результат інтелектуальної діяльності у власній діяльності.

Виходячи із зазначеної функціональної спрямованості конструкції «виключних прав на складні результати інтелектуальної діяльності» та з урахуванням змісту виключних прав на нематеріальні об'єкти, вважаємо можливим віднесення до виключних

прав на складні результати інтелектуальної діяльності право дозволяти іншим особам використання такого об'єкта у будь-який спосіб (зокрема опублікування (сповіщення), правове оформлення, удосконалення, модернізацію, впровадження, реалізацію), а також право перешкоджати неправомірному використанню складного результату інтелектуальної діяльності, у тому числі забороняти таке використання.

Наведене визначення змісту виключних прав на складні результати інтелектуальної діяльності відповідає підходу до визначення виключних прав, закріпленому у ЦК України, — вони належать лише до окремих майнових правомочностей суб'єкта права інтелектуальної власності. Однак до права на складні результати інтелектуальної діяльності входять й інші майнові права (наприклад використання), які не визнаються виключними, оскільки не мають монопольного характеру та можуть здійснюватися й іншими особами на законних підставах. Крім того, як правам на результати інтелектуальної діяльності у цілому серед прав на складні такі результати виокремлюються особисті немайнові права, які належать розробнику такого складного об'єкта (зокрема права на позначення власного імені).

З метою розрізнення, з одного боку, прав інтелектуальної власності та прав на складні результати інтелектуальної діяльності, а з другого боку, підкреслення нематеріальної сутності таких об'єктів та виключної природи прав на них, можна запропонувати підхід до визначення прав на складні результати інтелектуальної діяльності як «інтелектуальні права». Поєднання обох моделей законодавчого закріплення виключних прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності

дозволить, на нашу думку, чітко відмежувати права інтелектуальної власності на об'єкти, перелік який встановлений у ЦК України, та інші результати інтелектуальної діяльності, у тому числі на складні.

Додержуючись законодавчого підходу, інтелектуальні права на складні результати інтелектуальної діяльності можуть бути розкриті як такі, що охоплюють особисті немайнові права та майнові права на такий об'єкт, у тому числі виключне право дозволяти іншим особам його використовувати у будь-який спосіб та виключне право перешкоджати неправомірному використанню такого об'єкта, які забезпечують залучення складного результату інтелектуальної діяльності до сфери господарського та цивільного обороту.

Виходячи із загального принципу належності прав на результати інтелектуальної діяльності суб'єкту, який таку діяльність здійснив, вважаємо, що інтелектуальні права на складні результати інтелектуальної діяльності мають визнаватися та первісно належати суб'єкту-розробнику, діяльністю якого із використанням інших об'єктів права інтелектуальної власності для їх впровадження створено складний результат інтелектуальної діяльності, здатний вирішувати нові завдання порівняно з об'єктами права інтелектуальної власності, що входять до його складу.

Будучи похідними, інтелектуальні права на складний результат інтелектуальної діяльності не можуть включати права авторства, оскільки воно визнається лише за фізичною особою, особистою інтелектуальною, творчою діяльністю якої створений відповідний нематеріальний об'єкт. Право авторства на об'єкти права інтелектуальної власності, що входять до складу

комплексного результату інтелектуальної діяльності, належить фізичним особам, які створили відповідні об'єкти. На нього не впливають жодні обставини, в тому числі й перехід виключних майнових прав на такі об'єкти, навіть з метою створення складного результату інтелектуальної діяльності.

Однак це не означає, що за розробником складного результату інтелектуальної діяльності не повинні визнаватися немайнові права, оскільки саме завдяки його інтелектуальним та організаційним зусиллям створено новий складний результат інтелектуальної діяльності. Зважаючи на зміст діяльності розробника складного результату інтелектуальної діяльності, вважаємо, що за ним має бути закріплено низку особистих немайнових прав, зокрема: право на визнання його розробником такого об'єкта та право вимагати зазначення свого ім'я/назви (комерційного найменування) як розробника продукції (робіт, послуг), що випущена (виконані, надані) із застосуванням складного результату інтелектуальної власності, його згадування у процесі реалізації такої продукції.

Як уже було зазначено, нематеріальні блага залучаються до господарського та цивільного обороту завдяки визнанню на них майнових прав, які власне й виступають об'єктами такого обороту. Слід зазначити, що українським законодавством закріплений відкритий перелік правомочностей, що утворюють майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, що дозволяє їх використання будь-якими можливими способами, крім тих, що прямо заборонені законом.

Вважаємо, що цього ж підходу слід дотримуватися й при формуванні змісту майнових прав на складний результат інтелектуальної власності.

Враховуючи комплексний, синтезований характер таких об'єктів, в яких можуть поєднуватися не лише різні результати інтелектуальної діяльності, а й інші об'єкти, до майнових прав на складний результат інтелектуальної діяльності може належати: право опублікування про створення складного результату інтелектуальної діяльності або сповіщення про це інших осіб; право фіксації, визначення форми правової охорони складного результату інтелектуальної діяльності та його складових; право визначення форм впровадження, реалізації складного результату інтелектуальної діяльності та право на його впровадження, реалізацію; право на удосконалення, модернізацію, модифікацію складного результату інтелектуальної діяльності та/або його складових; право визначати форми комерціалізації складного результату інтелектуальної діяльності та інші майнові права на такий об'єкт, не заборонені законом.

Крім визначених майнових прав на складний результат інтелектуальної діяльності, як уже було зазначено, до них також належать виключні права, а саме: право розробника дозволяти іншим особам використання такого об'єкта у будь-який спосіб та право перешкоджати неправомірному використанню складного результату інтелектуальної діяльності, в тому числі забороняти таке використання.

Слід звернути увагу, що саме належність особі складного результату інтелектуальної діяльності визначається наявністю в неї саме виключних прав на такий об'єкт. Тобто особу, що має виключні права на складний результат інтелектуальної діяльності, слід визнавати володільцем інтелектуальних прав на такий об'єкт.

Російський законодавець закріпив іншу модель «права на єдину техно-

логію» як права на складний результат інтелектуальної діяльності. Відповідно до ст. 1542 ЦК РФ право на єдину технологію фактично охоплює одну правомочність — право використання результатів інтелектуальної діяльності у складі єдиної технології, яке визнається за особою, яка організувала створення єдиної технології. Незважаючи на те, що інші правомочності у зазначеній статті ЦК РФ, яка так і називається «право на технологію», не визначені, окремі варіанти дозволеної поведінки щодо такого об'єкта містяться в інших статтях ЦК РФ, зокрема: ч. 3 ст. 1544 вказує на право обрання способу правової охорони технології, який найбільшою мірою відповідає її інтересам та забезпечує практичне застосування єдиної технології; ст. 1547 встановлює умови та порядок відчуження права на технологію, що належить Російській Федерації або її суб'єкту, третім особам (на платній основі за результатами проведення конкурсу); у ст. 1550 закріплено право особи, яка володіє правом на технологію, на власний розсуд розпоряджатися цим правом шляхом його передачі повністю або частково іншим особам за договором або на підставі іншого правочину, у тому числі за договором про відчуження цього права, за ліцензійним договором або іншим договором, який містить елементи договору про відчуження права чи ліцензійного договору.

Таким чином, вважаємо можливим говорити, що право на єдину технологію за російським законодавством включає право на її використання (право використання результатів інтелектуальної діяльності у складі єдиної технології), право обрання способу її правової охорони та право розпорядження. Фактично останні дві правомочності сформульовані у ЦК РФ як

такі, що належать до категорії виключних, а право використання результатів інтелектуальної діяльності у складі єдиної технології вперше виникає в особи, яка організувала створення єдиної технології, а надалі на підставі договору може належати й іншим особам.

Цікавим видається, що у ЦК РФ закріплено низку обов'язків особи, яка володіє правом на технологію, зокрема: негайно вживати заходів для визнання за ним та отримання прав на результати інтелектуальної діяльності, які входять до складу єдиної технології, якщо такі заходи не були прийняті до або у процесі створення технології (ст. 1544); здійснювати практичне застосування (впровадження) технології (ст. 1545).

Незважаючи на те, що єдину технологію не віднесено російським законодавством до об'єктів права інтелектуальної власності, фактично права на неї відповідають визначенню інтелектуальних прав, які визнаються щодо результатів інтелектуальної діяльності й порівняних до них засобів індивідуалізації та які включають виключне майнове право та у передбачених ЦК РФ випадках особисті немайнові й інші права (ст. 1226). Іншими словами, єдина технологія як результат науково-технічної діяльності може бути визнана об'єктом інтелектуальних прав за російським законодавством, щодо якого закріплено виключне майнове право.

Резюмуючи викладене, слід зазначити, що розвиток соціальної та економічної сфер життєдіяльності людини, ускладнення суспільних відносин, науково-технічний прогрес зумовлюють виникнення нових, складних, комплексних, синтезованих об'єктів — результатів інтелектуальної діяльності, реалізація яких у сис-

темній єдності дозволяє вирішувати завдання, які не можуть бути вирішені окремих, самостійним використанням об'єктів, що входять до його складу.

До складних результатів інтелектуальної діяльності належать: 1) складні об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема кінофільми, інші аудіовізуальні твори, театральні-видовищні вистави, мультимедійні продукти); 2) складні (комплексні) результати інтелектуальної діяльності, які поєднують як охороноздатні, так і неохороноздатні результати інтелектуальної діяльності; 3) складні (синтетичні) результати інтелектуальної діяльності, які охоплюють не лише результати інтелектуальної діяльності,

а й результати робіт та/або послуги (інноваційні розробки, інноваційні продукти).

Права на складні результати інтелектуальної діяльності мають подібний, обмежений, квазіабсолютний характер та можуть бути визначені як інтелектуальні права, які охоплюють особисті немайнові права та майнові права на такий об'єкт, у тому числі виключне право дозволяти іншим особам його використання у будь-який спосіб та виключне право перешкоджати неправомірному використанню такого об'єкта, які забезпечують залучення складного результату інтелектуальної діяльності до сфери господарського та цивільного обороту.

ВИКОРИСТАНИ МАТЕРІАЛИ

1. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права : понятие. Система. Задачи кодификации : сб. ст. / Исслед. центр частного права. — М., 2003. — 416 с.
2. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : моногр. — Х., 2010. — 176 с.
3. Атаманова Ю. Е. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : моногр. — Х., 2008. — 424 с.
4. Пиляева В. В. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. — М., 2008. — 752 с.
5. Близнац И. А. Право интеллектуальной собственности : учеб. / И. А. Близнац, Э. П. Гаврилов, О. В. Добрынин и др. ; под ред. И. А. Близнаца. — М., 2010. — 960 с.
6. Городов О. А. Правовая охрана и использование единых технологий, созданных за счет или с привлечением бюджетных средств : моногр. — М., 2010. — 160 с.
7. Лопатин В. Л. Защита интеллектуальной собственности. Актуальные проблемы теории и практики / В. Н. Лопатин, В. В. Дорошков ; под ред. В. Н. Лопатина. — М., 2010. — Т. 3. — 343 с.
8. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
9. Цивільний кодекс України : затв. Законом України від 16 березня 2003 р. № 435-ІV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
10. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. — М., 1996. — 704 с.

Атаманова Ю. Е. Складний результат інтелектуальної діяльності та особливості прав на нього

Анотація. У статті проводиться предметне дослідження питання правової природи, особливостей складних результатів інтелектуальної діяльності як об'єктів господарського та цивільного обороту і встановлення прав на них.

Ключові слова: складний результат інтелектуальної діяльності, технологія, права інтелектуальної власності, виключні права на складні результати інтелектуальної діяльності, інтелектуальні права.

Атаманова Ю. Е. Сложный результат интеллектуальной деятельности и особенности прав на него

Аннотация. В статье проводится предметное исследование вопроса правовой природы, особенностей сложных результатов интеллектуальной деятельности как объектов хозяйственного и гражданского оборота и установление прав на них.